

J. 601
J 502¹,

K I J L I N T O R N I J 601
+ J 502

Huoneinventointi

Kesäkuu 1962

Liisa Eerikäinen

(Lopun puhtaaksi kirjoitti Aimo Mäkelä)

Piir. sign. 23.5/34.35,36
23.6/1
23.8/1

Kiilnin tornin ylin kerros, huone J 601.

Huone J 601 on melkein pyöreä. Länsiseinä suhteellisen suorana, samoin eteläseinä, jonka kohdalla portaat nousevat ylös. Kulmat, mikäli niitä voi havaita, ovat pyöreät. Huoneessa on 15 ampuma-aukkoa ja jokaisen yläpuolella muurissa kaareva vahviste, joten tornin harja saa aaltemaisen muodon. Kaaret ovat segmenttikaaria.

Nykyisin tornissa on pyöreä, huipusta suippo kuparikatto. Lattia on hirsistä ja puolipyöreistä palkeista. Lattian alle jää tyhjä tila, jonka keskellä on alemman kerroksen kupuholvin laki.

Seinät ovat suorakaiteen muotoisista harmaakivistä, alaosissa suhteellisen samankokoisia, yläosissa ja kaarissa melko suuria ja epäsäännöllisiä. Suurimmat kivet ovat jopa 70 cm pitkiä. Seinissä on havaittavissa selvät varvit. Kaarissa ja ampuma-aukoissa on käytetty tiiliä. Laasti on ruskehtavaa, sisältää tiiltä ja tummia kivensiruja. (Laastinäyte J 601/1).

Seinien korkeus kaaren laesta lukien on 305 cm, kaarien välistä 248 cm.

Ampuma-aukot, joita on 15, ovat pyöreitä ja levenevät ulospäin. Niiden halkaisijat sisäpuolelta ovat 45-55 cm, ulkoseinän tasosta 130-140 cm, syvyydet 180-190 cm. Aukot on muurattu tiilistä, joiden koot ovat 26 x 6 x 12; 25 x 5,5 x 13; 23 x 4,5 x 11; 24 x 4,5 x 12; 25,5 x 6 x 12.

Kuva 1

Ampuma-aukkojen huoneen puoleisten päätyjen alaosissa tiilet ovat vaakasuorassa, mutta alkavat pian muuttua säteittäisiksi. Kiilloja on käytetty sekä kaaren laessa että sivustoilla. Aukon "kanta" on yhdestä tai kahdesta vaakasuorassa olevasta tiilestä tai harmaakivestä. Tiilimuuraus ulottuu noin tiilin piteuden verran seinätasossa, alaosissa paikka paikoin kahden tiili-

lin verran.

Jokaisen ampuma-aukon kummallakin puolella n. 10 cm reunas-
ta, suunnilleen halkaisijan kohdalla on 6-10 cm syvä reikä.
Joissakin rei'issä on puutapin jäännöksiä, joissa vuorostaan rei-
kä.

Ampuma-aukkojen sisäosien tiilimuuraus on hyvin epäsäännöl-
listä. Pääasiassa on käytetty sidetiiliä, joita saattaa olla
seitsemänkin varvia päällekkäin, juoksutiilejä vähemmän n. 2-3
varvia päällekkäin. Aukkojen pohjalla on harmaakivistä muurattu
kaista, joissakin on käytetty myös tiiliä. Lähinnä tätä kaistaa
olevat tiilet ovat usein lappeellaan tai niistä on kaartuvan pin-
nan aikaansaamiseksi hakattu yksi särmä pois. Alaosan varvit
ovat tavallisesti juoksutiileistä.

Laasti on samaa kuin seinissä. Sen päällä on aukkojen sisä-
osien pohjasaumoissa vaaleaa, hienoa laastia. Muurauksessa on
käytetty apuna lautoja. Laastia on hyvin runsaasti ja se peittää
laajoilta aloilta varvit kokonaan.

Kuva 2

Jokaisen ampuma-aukon yläpuolella on segmenttikaari, joka
on päällystetty lappeellaan olevilla tiileillä. Päädyissä on
niiden alapuolella vielä muutama tiilivarvi. Tiilien mitat 24,5
x 5,5 x ?; 25 x 6 x ?; 25,5 x 6,5 x ?; 11,5 x 5,5 x ?; 12,5 x 6.
Segmenttikaarien alaosissa lähinnä sisäpäätyä on ensin tiilien
pitkä kapea sivu näkyvissä, sitten n. 3 tiilimitan päässä ovat
tiilet pitkä leveä sivu näkyvissä. Tämä alimpien varvien jäsen-
tely johtuu kaarifriisin levenemisestä ulkoseinää kohden. Yksi-
tyisten kaarien leveys vaihtelee, pienin on 129 cm läpimittainen,
(huoneen sisäosaan antava pääty), suurin 260 cm. Kaarifriisin
syv. on 2 m.

Kuva 3

Länsiseinän keskimmäisen ampuma-aukon yläpuolella oleva

kaari on muita huomattavasti suurempi. Sen läpimitta tyvestä on 260 cm, korkeus 122 cm. Kaaren yläosan muuraukseen on käytetty tiillejä, joiden mitat ovat 12 x 6, 24 x 5, 26 x 5,5 x 12. Niitä on kolmessa kerroksessa, joista keskimmäisen varvin tiilit ovat puolta ohuemmiksi hakattu kuin muut tiilet, n. 3 cm x 12. Ylimmäinen varvi muodostuu lappeellaan olevista tiileistä, jotka peittävät koko kaaren päällystän. Poikkeuksen tekee kaaren oikeanpuoleisen sivustan etuosa, josta puuttuu lappeellaan olevat tiilet noin neljän tiilen alalta. Jäljellä on asteittain ylenevä porrastus, jossa tiilien pitkät särmät on hakattu pois.

Tämän länsiseinän suurimman kaaren alla oleva seinän osa on suurimmaksi osaksi peitetty laastilla. Ampuma-aukon alapuolella on pintaa päällystetty kellertävällä hyvin hienolla ja hauraalla laastilla. Sen alla on kovaa, alkuperäistä laastia. Mainitun ampuma-aukon alapuolella 24 cm lattiapalkeista ylöspäin ja 19 cm ikkunan keskiakselista vasempaan on n. 18 cm syvä, n. 4 cm leveä ja 4 cm korkea jyrkkäseinäinen kolo.

Vastapäätä länsiseinän suurinta kaarta olevan kaaren laessa, noin 25 cm keskiakselista vasempaan ja 56 cm:n päässä huoneenpuoleisesta päädyistä, on neliömäinen aukko, 27 x 25 cm, joka kaartuu vasempaan, 150 cm syvyydessä se kääntyy länteen ja avautuu lattiapalkisten alle. Aukon koko pituus on 407 cm. Palkisten alla olevan suuaukon mitat ovat 37 x 42, syvyys 54 cm. Länsiseinäessä palkisten alla vastaavassa kohdassa on samanlainen aukko, joka selostetaan mainittua tilaa käsiteltäessä.

Kaarien väliin jäävät kapeat, ulkoseinää kohti viettävät 20-30 cm lev. alat ovat pohjalta kaarevat ja laastilla peitetyt, paitsi isoimman kaaren oikeanpuoleinen välikkö, jossa pari tiiltä on paljaana. Paikka paikoin nämä alakaaret ovat päällystetty halkihakatuilla tiileillä, 2-3 cm paks., joiden päällä laasti-

kerros.

Kaarien välit on ulkoreunasta, seinän tasolla, muurattu umpeen. Näin syntyneet pienet seinänosat ovat kokonaan juoksutiileistä. Tiilien koot 25 x 12 x 6; 26 x 5,5 x ?; 23 x 11,5 x 5,5; 24,5 x 4 x ?. Muurauksen yläreuna on kaarien laen tasolla, paitsi kahdessa, joista tiiliä on putoilleet pois. Laasti on hyvin murenevaa, valkeaa ja sisältää karkeaa hiekkaa sekä tiilinpalaasia. Lähellä kaarien ulkopäätyä, niiden laella tai sen molemmin puolin on tällä samalla laastilla muurattu muutama tiili tukemaan kaarien päällä kulkevia hirsiiä. Toinen hirsirivi kaartuu lähellä ulkoseinää, toinen lähellä sisäpäätyjä, niiden etäisyys toisistaan on 148 cm. Ne on tuettu toisiinsa poikittaisilla hirsillä, aina 60-80 cm päästä. Poikittaisissa hirsissä on jokaisen kaaren päädyn kohdalla alaspäin ulottuva kiilamainen tuki. Niiden rakennelmien päällä on sitten kuparikatto.

Huoneeseen johtavien kiviportaiden aukko 95 x 283 x 340 x 90 cm on itäseinällä.

J 501:n ja J 601:n välinen tila.

Huoneiden J 501:n ja J 601:n väliin jää n. 120 cm korkea tila, mikä johtuu J 501:n holvatusta katosta, joka jää mainitun tilan keskelle. Kupolin ympärystä lattiatasosta on n. 14,8 m.

Varsinaista muuripintaa kiertää n. 120 cm korkea ja 60-80 cm leveä olka, josta vuorostaan ulkonee 8 mainitun tasanteen korkuista, 100 x 80 cm kokoista, kulmikasta, harmaakivistä muurattua tukirakennelmaa. Näiden ja olan päällä lepää J 601:n lattiapalkisto. Sen muodostaa 2 muurin suuntaisesti kaartuen kulkevaa hirsiriviä, joiden etäisyys toisistaan on 45-50 cm, ulokkeiden kohdalla toisiinsa liitetyt sekä näiden päällä 12 huoneen poikki kulkevaa hirttä, joiden päällä vuorostaan lattiahirret.

Viimeksimainitut on päältä tasaiseksi sahattu, alapuolelta ne ovat pyöreät alushirsien kohdilta lovettu. Niiden leveys on 30 cm:stä alaspäin, paksuus n. 12 cm. Joukossa on myös lyhyitä ja kapeita hirsiiä.

Itäseinässä on suora, renessanssilimitteinen tiiliseinä, joka kuuluu portaisiin. Sen pituus on 178 cm. Tämä seinä jatkuu sen molemmin puolin olevien kannatinarkkujen (pylväiden) taa. Kannatinpylväs n:o 1 (katso kuva) on tiiliseinän puolelta 85 cm, toiselta puolen 160 cm pitkä, leveys on 97 cm, kork. 127 cm. Sen ensinmainittu sivu muodostaa tiiliseinän kanssa 45° :n kulman. Pylväiden välissä, seinän suuntaisena on kahden pystypuun päällä kapeahko puu. Tukipylyvä on harmaakivestä ja siinä on selvät varvit. Se ulottuu n. 60 cm:n verran keskellä olevan hovikaton päälle.

Seinä n:o II on 120 cm pitkä ja 118 cm korkea. Siinä on Isolle linnanpihalle avautuva, alaspäin viettävä aukko. Aukon yläpuolella olka on harmaakivimuurausta, sivustoilla tiilimuurausta, eteläsivustalla muutama harmaakivi. Aukko on 7 cm korkeudella lattiasta, sen leveys on 56 cm, korkeus 46 cm, pituus 261 cm (243 cm). Katossa on ensin 4 isoa harmaakivipaatta n. 118 cm matkalla. Sen jälkeen alkaa tiiliholvaus, jossa on käytetty hyvin suurikokoisia tiiliä. Mitat $27,5 \times 7$; $26,5 \times 8$. Laasti on vaaleaa, sisältää hyvin vähän tiiltä ja hieman tummia kivensiruja. Noin 65 cm päähän muodostuu kaari, koska holvi siitä kääntyy ylöspäin. Tämän osan pituus on 55 cm. Holvissa on käytetty myös muutamia harmaakiviä. Aukon seinät ovat kokonaan myöhempää muurausta, mikä on tehty aukkoa kavennettaessa. Yllämainitun kaaren kohdalta myös seinät ovat levenneet ulospäin sekä sisäänpäin. Ulkoseinässä on kavennusmuurausta n. 15 cm toisella ja 10 cm toisella puolen. Aukon korkeus ulkoseinän tasossa on 87 cm ja

leveys 60 cm.

Tiilien koot ovat 25 x 6 x ?
 22 x 5,5 x ?
 11 x 6 x ?
 12 x 5,5

Laasti on kellertävää, sisältää myös suurehkoja kivensiruja. Se on samaa kuin olan muurauksessa käytetty. Saumoja on jälkeempäin paikattu sementtilaastilla.

Nämä aukot, josta edellä selostetun lisäksi on vielä kolme muuta, ovat todennäköisesti olleen ampuma-aukkoja, joihin kuuluva puolustuskerros on poistettu. J 601:en johtavassa portaikossa on mahdollisesti tähän kerrokseen kuulunut lattiaparrun kolo.

Kupolin ympärille on saatu tasainen lattiapinta täyttämällä reunat seinään asti harmaakivillä ja laastilla. Olan paksuus on puheena olevan välikön kohdalla 60 cm.

Seuraava tukipilari (n:o 2) on itäiseltä sivultaan 110 cm, läntiseltä 80 cm pitkä ja sen leveys on 85 cm. Sen ja seuraavan tukipilarin välinen seinä 1. olan ulkoreuna (n:o III) on 162 cm pitkä. Tukipilarit liittyvät tähän seinään osittaisella muurausliitoksella. Melkein keskellä seinää 70 cm itä- ja 50 cm länsinurkasta sekä 22 cm yläreunasta on aukko, jonka leveys on 31 cm, korkeus 43 cm ja syvyys 87 cm. Sen suuaukon ympäryys on tiilleistä, (ei alaosa) samoin sivuseinät. Takaseinä ja pohja ovat harmaakivestä. Katon muodostaa 2 harmaakivipaatta, jotka ulottuvat 58 cm päähän. Senjälkeen aukko jatkuu yläpäin. Se on kuitenkin tukittu puu-, tiili- ja laastinpaloilla, jotka ovat sikinsokin ja löysästi toisiinsa muurattu. J 601:n muurinharjalla ei ole näkyvässä tämän aukon yläpäätä. J 501:n kupolissa on juuri tällä kohdalla aukko, josta myöhemmin tulee puhe. Ensimmäinen kanava sekä kupolissa oleva aukko ovat todennäköisesti muodostaneet ruudinsavunpoistojärjestelmän. Vastakkaisella sivulla on vastaa-

vanlainen muodostelma.

Tukipilari n:o 3 on vasemmalta puolen 68 cm pitkä, oikealta puolen 87 cm päässä olasta. Siinä, kuten muissakin tämän tilan seinämissä, on selvät varvit.

Seinä n:o IV on n. 2 m pitkä ja sen paksuus (olka) tornin varsinaisesta seinästä mitattuna on itäpuolella 20 cm, länsipuolella 65 cm. Seinä ei ole muurausliitteessä, vaan tukipilari jatkuu sen sisään.

Seinän keskellä on samanlainen kavennettu ampuma-aukko kuin seinässä n:o II. Sen etäisyys länsiseinästä on n. 50 cm, itäseinästä n. 1 m. Sen leveys suuaukon kohdalla on 54 cm ja korkeus 40 cm. Seinä sen yläpuolella on 4:stä harmaakivivarvista, sivustoilla taas tiilistä, jotka länsipuolella jatkuvat seuraavaan tukipilariin asti, itäpuolella 65 cm päähän, minkä jälkeen alkaa harmaakivimuuraus.

Tiilien koot ovat 23,5 x 6 x 12
23 x 5,5 x ?

Länsipuolella n. 6 cm aukon yläreunasta ja 30 cm nurkasta on kolo, jossa on puutapin osa.

Aukon katon lähinnä suuaukkoa muodostaa iso harmaakivipaasi jonka leveys on 38 cm. Sen jälkeen on syrjällään oleva tiili ja ohut harmaakivi, minkä jälkeen alkaa tiiliholvaus. Limitys on hyvin epämääräistä, tiilet ovat milloin pitkittäin, milloin poikkittain, milloin taas lappeellaan, välissä on myös tiilen muotoisia harmaakiviä.

Tiilien mitat 28 x 8 x ?
28 x 7,5 x ?
9 x 14 x ?
27 x 7 x ? (holvauksessa)

Holvauksessa käytetty laasti on vaaleampaa kuin amp. aukon kavennukseen käytetty ja se sisältää hyvin vähän tiiltä sekä hie-

man tummia kivensiruja.

Ampuma-aukon kaventamiseen käyt. tiilien koot:

23 x 7 x ?

26 x 6

25 x 6,5

11 x 5

Laasti on samaa kuin olan ja tukipilarien.

Sisäseinästä 150 cm päähän muodostuu kaari, jonka leveys on 50 cm, lakikorkeus 45 cm, ja josta lähtien ampuma-aukko on levennyt sivuiltaan sekä kaaren sisä-, että ulkopuolelta. Kaaren ulkoseinän puoleisessa osassa aukko vieläkin levenee ylöspäin. Sen holvaukseen on käytetty samoja tiiliä kuin sitä edeltävässä osassa sekä muutamia harmaakiviä. Kaari liittyy seinämiin ilman kantaa. Sen itäpuolen liittymäkohta on 35 cm korkeudella, läntinen 25 cm kork. Ulkoseinässä voi kavennusmuurausta erottaa n. 30-20 cm.

Tukipilari n:o 4 on eteläsivultaan 88 cm, pohjoissivultaan 90, leveys 90 cm. Se, kuten kaikki muutkin pilarit, levenee muurin ulkoreunaa kohti.

Seinä n:o V on hieman kaareva ja sen pituus on 167 cm. Se liittyy muurausliitteellä viereisiin pilareihin. Etäisyys varsinaisesta seinästä on 80-70 cm.

Tukipilari n:o 5 on eteläsivultaan 80 cm, pohjoiss. 100 cm pitkä, leveys on 90 cm. Sen yläosasta on pari harmaakivilohkaretta poissa. Muuraukseen on tässä, samoinkin muuallakin, käytetty jotakin tiilenpalasia.

Seuraava seinänosa on muita huomattavasti pidempi, 220 cm ja sen korkeus on 127 cm. Seinän länsireunassa on umpeenmuurattu ampuma-aukko, 42 cm:n päässä länsikulmasta, 115 cm päässä itäkulmasta ja 5 cm korkeudella lattiasta. Sen leveys on 58 cm, korkeus 48 cm. Aukon länsipuolen tiilimuuraus, joukossa tiilen-

muotoisia harmaakiviä, jatkuu tukipilariin saakka, itäpuolella n. 45 cm päähän. Aukon katteena on iso harmaakivipaasi, joka muodostaa aukon alkuosan katon n. 35 cm matkalla. Sen jälkeen on muutama pienehkö harmaakivi, minkä jälkeen alkaa tiiliholvaus. Sisäseinästä 145 cm päähän muodostuu kaari, josta aukko on alkanut levetä. Kaari alkaa molemmin puolin 35 cm korkeudesta. Holvaukseen on käytetty samoja suurikokoisia tiilejä kuten edell. ampuma-aukkojen holveissa. Holvissa on molemmin puolin myös lappeellaan olevia tiilejä.

Ampuma-aukon molempien seinien kavennusmuurauksessa on käytetty samanlaisia tiiliä kuin edellisten aukkojen vastaavissa osissa. Ylimpiä kavennustiilejä on takaosistaan viistottu.

Ulkokaaren korkeus laesta laskien 86 cm, nykyinen leveys 52 cm. Pielien korkeus on 76 ja 70 cm. Ampuma-aukot on pohjaltaan päällystetty pellillä, joka ulottuu tiiliseinien alle. Ulkoseinän oikealla puolen on kavennusmuurausta n. tiilin pituuden verran.

Tukipilari n:o 6 on länsisivultaan 100 cm, itäisivultaan 90 ja sen leveys on 80 cm. Se jatkuu molemmilta puoliltaan seinän sisään.

Seinä n:o VII on 220 cm pitkä ja sen paksuus (olka) on 70 cm. Siinä on aukko 130 cm:n päässä pylvästä n:o 6 ja 49 cm päässä pylv. n:o 7. Olan yläreunasta se on 47 cm:n päässä. (Tätä aukosta on jo aikaisemmin J 601:n muurinharjan yhteydessä ollut puhetta.) Sen leveys on 36 cm, korkeus 40 cm ja syvyys 56 cm. Se jatkuu takaosasta vinosti ylöspäin ja avautuu J 601:n muurinharjan erään kaaren laelle. Alaosastaan tämän kanavan sisäseinät ovat hyvin epätasaiset.

Aukon reunat ja seinät ovat tiilimuurausta, takaseinä harmaakiveä.

Tiilien koot 24,5 x 5 x 12
 23 x 5,5 x 11,5

Tukipilarin n:o 7:n itäseinä on 90 cm, länsis. 90 cm ja leveys 85 cm. Se on muurausliitteessä molemmista nurkistaan seinään.

Seinä n:o VIII on 215 cm pitkä ja sen paksuus varsinaisesta seinästä mitattuna on 70-80 cm. Siinä on samanlainen kavennettu ampuma-aukko kuin 3 edelläselostettua. Sen suuaukko on 54 x 52 cm ja sen muuraukseen on käytetty harmaakiviä, kummallakin sivustalla on kuitenkin yksi tiili. Yläosana on harmaakivipaasi leveydeltään 44 cm, sen jälkeen on vielä muutamia pienempiä harmaakiviä, kunnes tiiliholvaus alkaa. Tiiliholvauksen ja harmaakivivyöhykkeen rajaukseen jää selvä, ylös- ja sivullepäin jatkuva rako. Holvauksessa on käytetty samoja huomattavan suurikokoisia tiiliä kuin edellisissäkin ampuma-aukoissa. 152 cm:n päässä sisäseinästä on holvikaari, joka alkaa 28 cm korkeudella aukon pohjasta. Kaaren kohdalla näkyy kavennetun seinän takana oleva alkuperäinen tiilimuuraus, joka jatkuu myös aukon nykyisen pohjan alle. Alkuperäisten seinien laasti on samaa kuin holvauksen laasti.

Kavennusmuurauksessa on käytetty myös leveä sivu ulospäin olevia tiilejä. Aukon pohjalla olevista pelleistä puuttuu pari levyä, joten näkyvissä on pelkkä laastipinta.

Ampuma-aukon leveys ulkoseinästä mitaten on 56 cm, lakikorkeus 90 cm. Kaari alkaa itäpuolella 68 cm korkeudesta, länsip. n. 85 cm korkeudesta.

Kaikkien edelläkuvattujen ampuma-aukkojen holvaukseen on käytetty lautoja.

Tukipilari n:o 8 on pohjoissivultaan 230 cm pitkä, etelä-sivultaan vain 55 cm. J 601:een johtavat portaat päättyvät juuri

tämän pilarin kohdalla. Sen etelänpuoleinen seinä on portaiden yläpään tiiliseinä. Pilarin leveys on 115 cm, sen pääty on kaareva ja se ulottuu keskellä olevan kupolin päälle. Sen jatkoksi on muurattu vielä lisäke, joka alkaa 58 cm päässä yläreunasta lukien. Tällöin pilari tulee ulottumaan kaikkiaan n. metrin verran kuvun päälle.

Tukipilari on muurausliitteessä seinään.

Keskellä olevassa kupolissa on limitys hieman epäselvää. Siinä on edellämainitut kaksi savunpoistoaukkoa. Eteläisempi aukoista on avoin, pohjoisempi ohuella laastikerroksella umpeenmuurattu.

Eteläaukon mitat 29 x 38 cm, syvyys 66, lyhempi sivu 65 cm.

Pohjoisaukon mitat 34 x 47 cm, syvyys 65, lyhyempi sivu 45 cm.

Molempien aukkojen takaseinä on yhdestä suuresta harmaakivi-paadesta, sivuseinät ovat tiilestä, etuseinät taas harmaakivistä.

Kijlin tornin ylimpään kerrokseen J 601:een johtavat portaat.

Portaat alkavat J 401:n olkatasolta ja jatkuvat seinää seuraten J 601:een. Portaiden alaosan aukko, johon johtaa puuportaat on muodostettu J 401:n länsiseinässä olevaan holvikaareen. (Valokuva).

Portaiden päätyseinä on n. 150 cm korkeuteen asti harmaakivimuurausta, mistä n. 65 cm tulee holvikaaren osalle ja jossa on käytetty myös muutamia tiiliä. (Edellämainittu kaari on muurattu samoista tiilistä). Noin 160 cm:n korkeudelta on taas renessanssilimitteistä tiilimuurausta.

Tiilien koot 24 x 5,5 x ?
5 x 10 x ?

Tiilet ovat samoja venäläismallisia tiilejä kuin portaiden koko länsiseinä. Laasti on kellertävää ja siinä on tiilensiruja, pieniä tummia kivensiruja sekä suurehkoja, 3-2 cm läpimittaisia kiviä.

Päätyseinä, joka on 72 cm leveä ja 210 cm korkea päättyy holvattuun tiilikattoon (renessanssilimitys). Päätyseinä on yläosastaan muurausliitteessä molempiin viereisiin sivuihin. Alaosan harmaakivivyöhyke ei ole muurausliitoksessa. Portaikon katon holvauksessa on käytetty lautoja.

Länsiseinä kulkee nurkkauksesta lukien n. 1 m suorana, mutta alkaa sitten kaartua, jatkuakseen jälleen suhteellisen suorana 168 cm verran. Sen jälkeen se muodostaa kulman jatkuen n. 280 cm, eli portaiden yläpähän. Tiilet ovat ensinmainitun kaarteiden kohdalla molemmista päistään viistattuja, jotta kulma muodostuisi pyöreäksi.

Myös portaiden katto tekee tällä kohtaa suunnanmuutoksen (siis 1 m:n päässä takaseinästä). Se jatkuu samalla tasolla kuin edellinenkin osa ja päättyy segmenttikaareen. Holvin länsiseinän

puoleinen sivu on 65 cm, ulkoseinän puoleinen sivu 115 cm pitkä. Segmenttikaari on muodostettu kiillojen avulla. (Kuva 1).

Kaaresta ylöspäin jatkuva seinä on 144 cm korkea, kaariosa mukaanluettuna. Holvin kanta on 210 cm korkeudella alimmasta porrastasanteesta ja se liittyy ilman olkaa seiniin. Seinä on reness. limitystä ja se on muurausliitteessä portaiden länsiseinän kanssa. Harmaakivestä olevan itäseinän kanssa se ei ole muurausliitteessä.

Holvi on 110 cm pitkä ja se nousee vinosti ylöspäin. Se ulottuu portaiden seuraavaan mutkaan asti.

Tämä segmenttiholvi päättyy kiillojen avulla muodostettuun kaareen. Siitä ylöspäin jatkuva pääty on harmaakivimuurausta, seassa on myös muutamia tiilejä, laastia on käytetty runsaasti. Kaaren länsipää jatkuu seinän sisään. Päätyseinä on muurausliitteessä länsiseinän kanssa, itäseinä taas jatkuu päätyseinän taa. Ne muodostavat keskenään terävän kulman.

Yläpäästä portaat eivät ole holvattu, vaan katoksen muodostaa J 601:n lattiapalkit.

Portaiden itäseinä 1. ulkoseinä.

Seinä jakautuu kolmeen osaan, jotka ovat tylpässä kulmassa toisiinsa nähden.

Ensimmäinen osa käsittää 110 cm pitkän seinäosan, joka alkaa J 401:n olkatasolta. Sen alaosa on harmaakivimuurausta, yläosa tiilimuurausta. Harmaakivimuuraus jatkuu lähinnä päätyseinään n. 157 cm korkeuteen ja seuraavaan seinämään kuuluvan ampumaukon kulmauksessa 110 cm korkeuteen. Kivien välissä on käytetty runsaasti kiilakiviä seassa yksi suurikokoisen tiilinkappale. Tätä tiililajia, jonka väri on oranssinpunaista on käytetty 4 kpl. päätyseinän puoleisessa osassa.

Tiilet ovat suunnilleen kokoa 29 x 7 x ?. Niiden yläpuolella on vielä yksi harmaakivipaasi. Laasti on melko syvällä kivien välissä ja se on vaaleaa sisältäen runsaasti sepeliä. Se on alkuperäistä. Lähellä päätyseinää n. 7 cm päässä siitä ja 115 cm korkeudella seinän alapinnasta on muuraustelineisiin kuulunut pyöreä parrun pää. Seinä jatkuu harmaakivivyöhykkeen osalta seuraavan seinäosan sisään, sama koskee päätyseinää.

Yläosasta seinä on tiilimuurausta. Tiilet ovat samoja kuin pääty- ja länsiseinällä sekä holvissa, laasti samoin. Seinän yläosa haarantuu holvin kantaan holvikatoksi. Tiilimuurauksen korkeus lähinnä päätyseinää on 50 cm ja se on siihen muurausliitteessä. Ampuma-aukon yläpuolella seinä tekee loivan kulman. Tätä jatkuva seinänosa on myöhempää muurausta, koska sen molemmilla puolilla olevat seinät jatkuvat sen alle.

Ampuma-aukon ulkopuolen mitat ovat: leveys 118,5 cm, lakikorkeus 85 ja syvyys 130 ja kapeamman osan leveys kavennusmuurauksen luona on 69 ja korkeus 68,5 cm. Kavennusmuurauksesta ulkopieleen eteläpuolisen sivun ja kannan sauman mukaan on 110 cm ja pohjoispuolen mukaan 55 cm. Kavennusmuurauksen leveys on eteläpuoliseen sivuun 18 ja pohjoispuoliseen 23 cm. Sisäpielessä täytemuuraus on vasemmalla eli eteläpuolella 56 ja oikealla sivulla ei sen paksuus ole määriteltävissä. Sisäpielessä ampuma-aukon leveys on 38 ja ulkopielessä 28 ja korkeus 38.

Seinän osa n:o 2 joka on myöhempää muurausta on 280 cm pitkä ja ulottuu kohtaan, jossa portaiden kattoholvaus loppuu. Siinä on olka n. 260 cm korkeudella alimmaisesta porrastasanteesta. Seinässä on kuvan osoittamissa kohdissa samaa tiilimuurausta kuin holvissa ja vastakkaisissa seinissä. Muuraus ei ole säännöllistä renessanssilimitystä vaan siinä on juoksutiilivarveisakin muutama sidetiili. Seinä jatkuu päätyseinän taa. Harmaa-

kivien joukossa on kiiloina käytetty tiilenpalasia.

Seinä n:o 3 on jälleen vanhempaa muurausta. Siinä on seinällä samalla tasolla kuin edellisessäkin seinässä havaittavissa olka jonka katkaisee parrunkolo.

Sen syvyys on 50 cm, korkeus 30 ja leveys 30 cm. Seinän muurauksessa on käytetty runsaasti kiilakiviä ja paikkapaikoin myös tiilenpalasia. Seinällä on kaksi rakennustelineen koloa. Seinä muodostaa päätyyn n:o 3 nähden terävän kulman ja jatkuu sen alle. N. kolmanneksi ylimmän askelman kohdalla on seinässä toinen olka. Tämän yläpuolella seinä ja päätyseinä 3 ovat muurausliitoksessa.

Porrasaskelmat.

Itse porrasaskelmat alkavat pieneltä tasanteelta, joka on J 401:n kattoparrujen olan korkeudella. Sen mitat ovat 85 cm etupuolen leveys, takimmainen reuna 76 cm; pituus oikea sivu 125 cm ja vasen 78 cm. Askelmia on kaikkiaan 19 kpl. ylin J 601:n lattiapinnalla oleva kivi mukaanluettuna. Askelmat on tehty si-
dettiileistä ja harmaakivistä. Jokaisen askelman päällys on muutamaa poikkeusta lukuunottamatta tehty yhdestä ainoasta harmaakivilaatasta. Askelmien pituus on 69-72 cm ja leveys 15-28 cm ja leveimmät askelmat ovat portaiden yläpäässä. Koska portaat eivät nouse suoraan vaan tornin pyöreystä johtuen kaartuvat on askelmien sisäreunan puoleinen leveys kaarteiden kohdalla pienempi kuin ulkoreunan puoleinen. Korkeus on 22-35 cm. Sisäreunan puolelta askelmat jatkuvat tiilimuurin alle, mutta ulkoseinän puolella ne päättyvät juuri seinäpintaan. Ylimmäinen porraskivi on 40 x 90 cm.

Laastit.

Seinä n:o 1:n vanhan kivimuurauksen ja seinä n:o 3:n olan

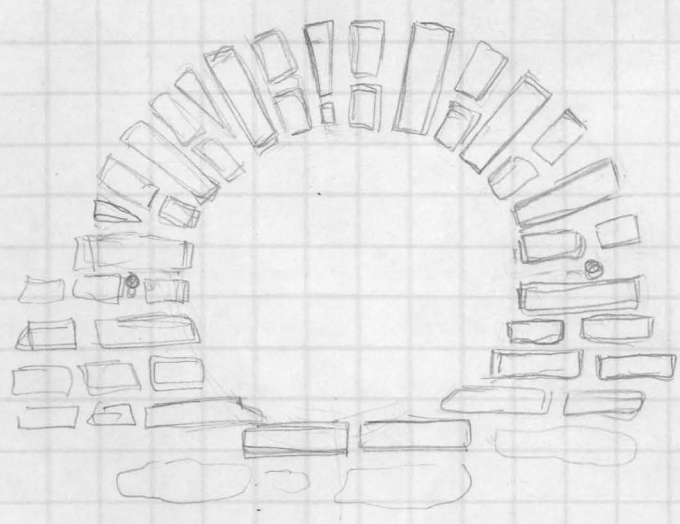
alapuolisen muurauksen laasti on samanlaista. Sen väri on vaaleanharmahtava. Karkeana silminhavaittavana aineosasina siinä ovat mustat murskaksi hakatut kivenpalaset. Seinä n:o 2:n kivi-muurauksen laasti on rakenteeltaan ja väriltään siinä määrin edellisen kaltaista, että eroavuutta, jota sen rakenteellisesti myöhempi muuraaminen saattaisi osoittaa, ei voida laastin pohjalla todistaa. Ainoa ero on hiukan karkeampi seinän n:o 2:n laastin sepeli verrattuna edellisiin seinien 1 ja 3 laastiin.

Pienitiilinen seinämuuraus, ikkuna-aukon kavennus, portaat, portaikon sisäseinä ja holvaukset sekä niiden päätyseinät ovat muuratut venäläisellä laastilla, jonka väri on vaalean keltaruskea. Karkeampina aineosasina laastissa on murskatut mustat kivensirut (hienojakoinen sepeli) ja tiilensirut.

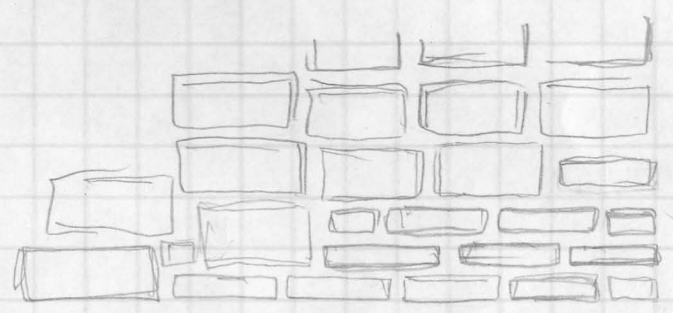
Edellämainituista laasteista on otettu näytteet.

LITE T
7601

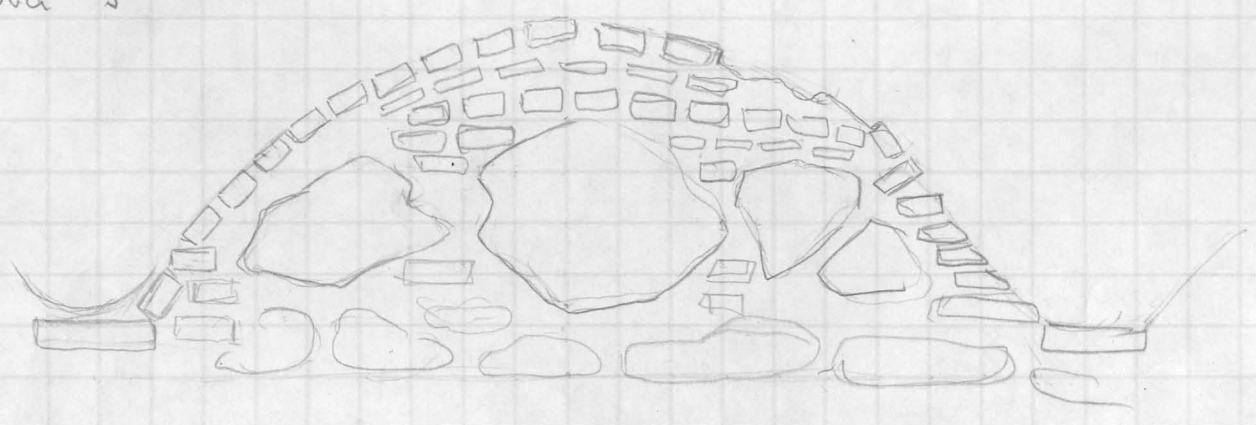
Kuva 1

Kuva 2

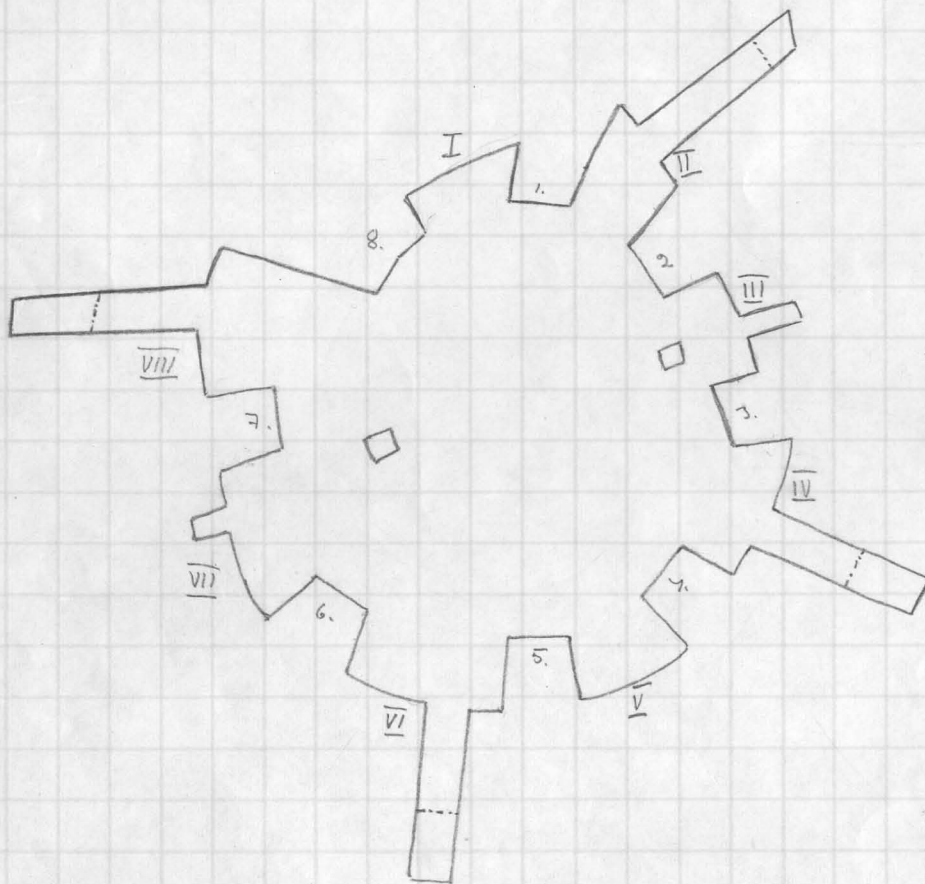

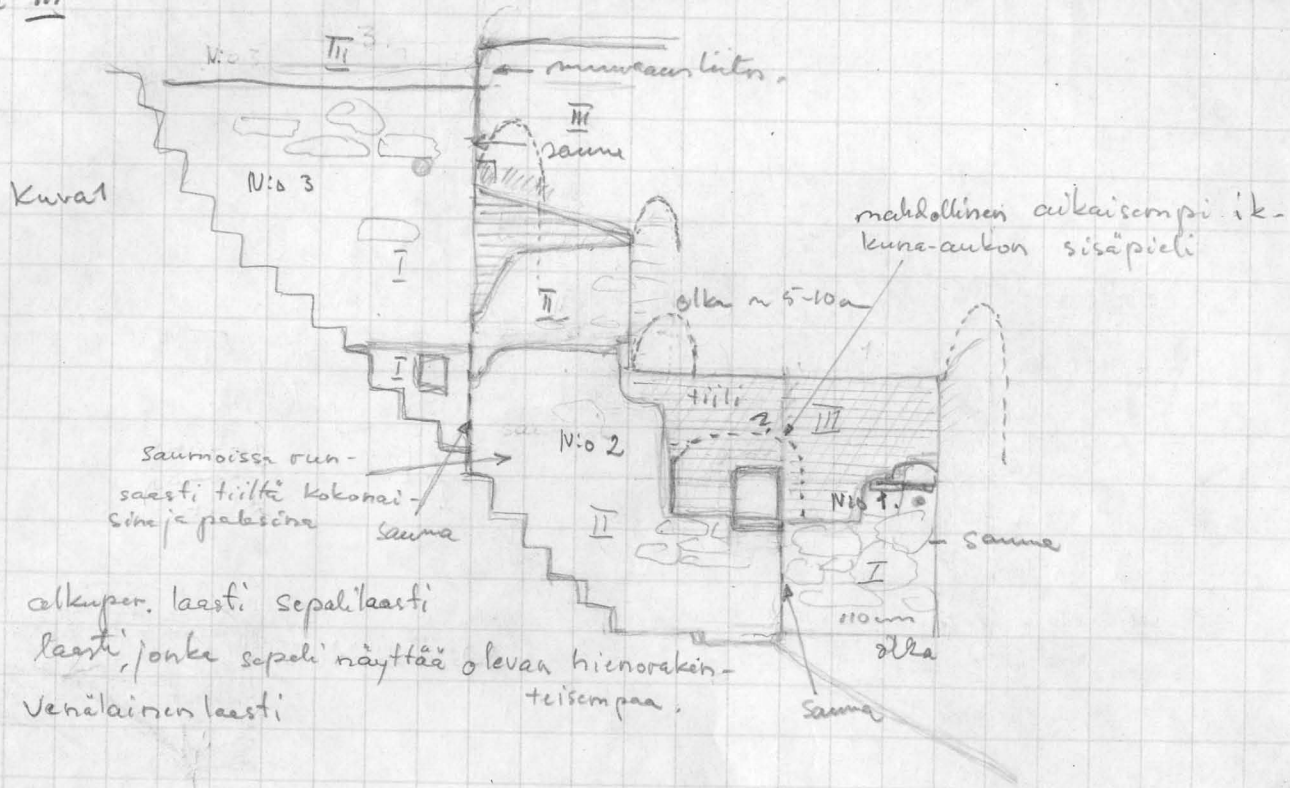
Kuva 3

7 501 m ja 601 m
välimeren tila

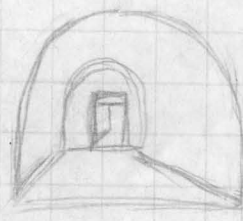
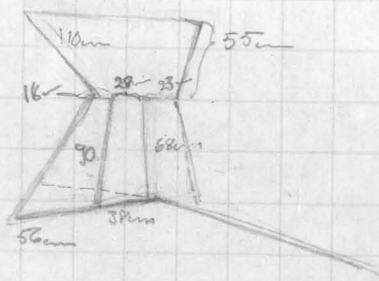
LIIITE II
KUVA 7.

Ikkuna-aukko.

Kuva 2.

Valokuva ulkopielestä on lisäksi liitteessä